

Nr 4 · 2015

Lika värde

GES UT AV SPECIALPEDAGOGISKA SKOLMYNDIGHETEN

www.spsm.se

**Framgångsrik
metod**
vid skolbyte

Skolan som anpassar sig
till eleverna

Tema

Inkludering

Ny forskning Inkluderande lärmiljöer – en resa som aldrig tar slut

FOTO: HANS ALM

Nour trivs på Falkbergsskolan, som deltagit i projektet "Inkluderande lärmiljöer".

Innehåll

Mer av värde	4
Tema: Inkludering	6
Kurser och konferenser	12
Nytt från SPSM	12
Forskarporträttet: Susan Tetler	14

Lika värde

Specialpedagogiska skolmyndigheten ger ut tidningen Lika värde. Den kommer ut med fyra nummer om året. Vi skickar den till förskolor, skolor, utbildningsförvaltningar och skolpolitiker runt om i Sverige. Tidningen är gratis och kan beställas på www.spsm.se.

Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning. Det gör vi genom specialpedagogiskt stöd, undervisning i specialsolor, tillgängliga läromedel och statsbidrag. Den kompetens vi erbjuder kompletterar kommunernas och skolornas egna resurser.

Lika värde

©2015 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Ansvärlig utgivare: Greger Bååth

Redaktör: Sara Håkansson

Redaktion: Bella Danowsky, Malou Nordlöf Ekström, Linda Saltin och Maria Sjöberg.

Adress: Specialpedagogiska skolmyndigheten,

Lika värde, Box 6074, 700 06 Örebro

Telefon: 010 473 50 00

E-post: likavarde@spsm.se

Omslag: Petter Fred, Johanna Benfatto, Michael Andersson och Veronica Rogsberg, pedagoger vid Falkbergsskolan i Botkyrka.

Omslagsfoto: Hans Alm

Produktion: Tullbergs kommunikationsbyrå

Tryck: DanagårdLITHO, 2015

ISSN: 1652-3466

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt text- och bildmaterial. Citera oss gärna, men ange alltid källan.

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Twitter @SPSMsverige

Facebook SPSMsverige

Respekt för olikheter

Emellanåt går känslorna höga när man pratar om inkludering i skolan. En orsak till detta kan vara att vi ofta har helt olika uppfattning om vad begreppet står för. Men låt inte en diskussion om termers betydelse skymma sikten för det arbete vi behöver göra varje dag i skolan. I skollagen och i läroplanerna används inte ordet inkludering. För mig är inkludering ett samhällsmål, att vi i skolan genom vårt sätt att arbeta och bemöta elever bidrar till ett samhälle där olikheter ses som en tillgång och där alla människor respekteras och självständigt kan utforma sina liv!

Jag tycker att begreppen likvärdighet, tillgänglighet och delaktighet uttrycker vad inkludering i skolan handlar om. En likvärdig, tillgänglig och delaktig lärmiljö är också förutsättningar för en ökad måluppfyllelse. Likvärdighet betyder att utbildningen ska vara lika mycket värd, även om den kan se lite olika ut. Tillgänglighet innebär bland annat att alla elever ska kunna ta sig fram i lokalerna, kunna ta del av pedagogiken och ha möjlighet till kommunikation. Delaktighet handlar om att vara en del i ett gemensamt lärande och att få förutsättningar att delta i kamratgemenskapen.

I en lärmiljö där eleverna kan få möjlighet att lära på olika sätt blir olikheten naturlig. För att klara det behöver skolan se och förstå elevens förutsättningar, stödja elevens delaktighet och göra utbildningen tillgänglig. Med denna grundsyn som plattform, är det pedagogernas och skolledarnas ansvar att se de specifika behoven, för att först söka lösningar i den generella lärmiljön och sedan utforma och organisera undervisningen på lämpligast sätt. Det individuella barnets bästa ska alltid vara grunden för detta arbete.

I september deltog jag i avslutningskonferensen för Ifous FoU-program om inkludering. Där blev det tydligt för mig att alla i styrkedjan, det vill säga alla som styr – från politikernivå till lärarnivå, måste vara involverade om man ska lyckas skapa bra, tillgängliga lärmiljöer med verklig delaktighet. Det är viktigt att alla i styrkedjan tar sitt delansvar och inte enbart pekar på andras ansvar.

Skolhuvudmannens roll är att ge skolorna det stöd de behöver för att klara uppgiften. Specialpedagogiska skolmyndigheten kan i sin tur ge skolhuvudmannen, skolan och pedagogerna stöd i arbetet, bland annat genom våra stödmaterial om tillgänglighet respektive delaktighet. Tillsammans gör vi en tillgänglig och delaktig utbildning möjlig för alla, oavsett funktionsförmåga!

Greger Bååth

Greger Bååth

Generaldirektör

Specialpedagogiska skolmyndigheten

FOTO: PEO SJÖBERG

Helena Nords och Anderz Bergholtz mål är att skolan ska fungera för elever som är omhändertagna.

Samverkan

för bättre skolgång

När elever omhändertas i samhällsvård innebär det ofta skolbyte. För att få övergången mellan skolorna att fungera samverkar olika förvaltningar i Linköping. Deras arbete har inspirerat till en modell för hur kommuner och institutioner kan arbeta tillsammans.

– **Vi måste prioritera** det här! En fungerande skolgång är den största skyddsfaktorn för ungdomarna. Genom skolplikten har de rätt till en god skolgång och den ska erbjudas skyndsamt, säger Anderz Bergholtz, chef inom resurs- och stödverksamheten i utbildningsförvaltningen.

Han är kontaktperson i frågor som berör elevernas skolgång och ansvarar för den elevdokumentation, som ska finnas med vid överlämning till mottagande skola i samband med placeringar på HVB-hem och särskilda ungdomshem, inom Statens institutionsstyrelse (SiS).

För att samverkan ska fungera inom kommunen fokuserar de på funktion och följer gemensamma rutiner.

– Från min horisont har samarbetet underlättat min vardag. Jag behöver inte jaga alla skolors dokument. Nu finns de samlade här hos Anderz. Skillnaden blir mest tydlig när det är dokumentation från många olika skolor. Det gynnar både min handläggning och elevens skolgång, säger Helena Nord, socialsekreterare.

Deras sätt att arbeta har varit en av förebilderna till SiSam-modellen, en modell för

samverkan mellan skola, socialtjänst och SiS, som Specialpedagogiska skolmyndigheten och SiS utvecklat och prövat tillsammans med flera kommuner. Alla är överens om att det krävs en fungerande samverkan i alla delar för att elevens skolgång ska fungera inför, under och efter placeringen.

– Målet är att placeringen ska vara så kort som möjlig, men tiden varierar från ett par dagar till flera år, säger Helena.

Anderz är länken mellan hemskolan som ska lämna över och skolan som tar emot eleven. Han gör tydliga överenskommelser med SiS-ungdomshem utifrån elevernas behov i skolan.

– När jag får information om att en elev blivit SiS-placerad lägger jag undan allt annat för att kunna jobba med det ärendet.

De faktorer han ser som avgörande för uppdraget är att det finns tydliga mål och mandat från ansvariga i kommunen och tid. Dessutom behövs ett starkt engagemang.

– När det sen är dags att komma tillbaka ska de lärare som tar emot vara förberedda. De ska välkomna eleven och inte se henne eller honom som en värsting, säger Anderz. ●●●

Malou Nordlöf Ekström

SiSam

Projektet SiSam är ett uppdrag som Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Statens institutionsstyrelse (SiS) fått gemensamt av regeringen. Idag är Linköping en av 44 kommuner som tecknat avtal om att arbeta enligt SiSam-modellen i samband med placeringar i SiS-ungdomshem.

Våren 2016 erbjuder SPSM en ny omgång av distanskursen "Samverkan kring barn och ungdomar som placeras inom ramen för samhällsvård".

Redaktör
Sara Håkansson
sara.hakansson@spsm.se

Nya avhandlingar

Prövningen av en skola för alla: Nationella provet i matematik i det tredje skolåret

Anette Bagger, Umeå universitet 2015

Studien visar att lärarna har en stark omsorgskänsla för sina elever, samtidigt som de ska upprätthålla provdisciplinen när de nationella proven i årskurs tre genomförs. Eleverna i sin tur kan uppleva att något står på spel till följd av proven.

To include or not to include: Teachers' social representations of inclusion of students with Asperger syndrome

Ann-Charlotte Linton, Linköpings universitet 2015

Avhandlingens resultat tyder på att det finns ett behov av att överbrygga klyftan mellan den organisatoriska nivån, klassrumsnivån och individnivån för att gynna en inkluderande undervisning.

Tecken av betydelse. En studie av dialog i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt NO-klassrum

Camilla Lindahl, Stockholms universitet, 2015

Både lärare och elever i studien använde svenskt teckenspråk och skrev svenska i klassrummet. Resultatet visar en komplex språklig situation med en dynamisk användning av språk och betydelsen av tvärspråklig dialog på metanivå.

Memory and communication in typically developing infants and children with Autism Spectrum Disorder: behavioral and electrophysiological indices

Emelie Nordqvist, Linköpings universitet 2015

Nordqvist har undersökt små barns förmåga att minnas och kommunicera. Avhandlingen visar att det finns en relation mellan minne och associativ inlärning och ordförståelse och att denna relation var stabil över tid.

Blindness and Second Language Acquisition: Studies of Cognitive Advantages in Blind L1 and L2 speakers

Helena Smeds, Stockholms universitet 2015

Smeds studie visar att personer som är blinda har bättre förutsättningar att lära sig ett nytt språk än seende. Slutsatsen är att blindhet kan kopplas ihop med fördelar som förmåga att lära in nya ord och syntax samt språklig begåvning.

FOTO: CLEANSTOCK/MOSTPHOTOS

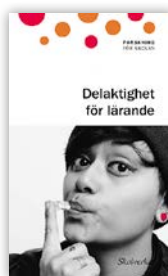
Hur blir information tillgänglig?

Nu finns ett webbaserat material med riktlinjer som ger stöd för att skapa tillgänglig information i text-, video- och ljudformat samt på webb. Materialet vänder sig till pedagoger och informatörer som arbetar inom utbildningsområdet. Än så länge är materialet på engelska, men det kommer att översättas till svenska.

Materialet är framtaget av European Agency for Special Needs and Inclusive Education som är ett nätverk av 29 europeiska länder. Sverige representeras av Specialpedagogiska skolmyndigheten.

➔ www.ict4ial.eu

Forskning om delaktighet

Skolverkets kunskapsöversikt "Delaktighet för lärande" handlar om vad delaktighet och inflytande innebär och hur man kan arbeta med elevers inflytande över beslutsprocesser och elevaktiv undervisning.

Att lära så alla förstår

I Skolverkets skrift "Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning" står förutsättningar för att lära i fokus. Vad krävs för att barn och elever med funktionsnedsättning ska känna sig inkluderade i skolan? Hur ser en bra undervisning för elever med ADHD ut? Det är exempel på frågor som diskuteras i skriften. Den bygger på en genomgång av forskning, utvärdering och inspektion från de senaste tjugo åren.

FOTO: RAGSACI/MOSTPHOTOS

Gymnasiesärskolan

Gymnasiesärskolan reformerades 2013. Under året har Skolverket följt upp hur reformen har tagits emot av skolhuvudmän och skolor. Rapporten kommer att ge en samlad bild över reformens genomslag och vilka konsekvenser den hittills har fått för gymnasiesärskolan. Rapporten publiceras på Skolverkets webbplats den 15 december 2015.

Litteraturtips

Elever med neuropsykiatriska svårigheter – vad gör vi och varför?

Gunilla Carlsson Kendall, 2015, Studentlitteratur

I boken kombineras teoretiska resonemang med praktiska tips och förslag till diskussionsämnen för arbetslag i skolan. Ambitionen är att den teoretiska delen ska bistå med förklaring till varför de praktiska insatserna hjälper.

Bilder för att prata om våld

För personer som har kommunikationssvårigheter kan det vara svårt att berätta om något skrämmande som har hänt. Ibland kan det också vara så att en person inte förstår att det som hände var våld och en brottslig handling. För att kunna börja utreda vad som har hänt kan materialet "Reda ut-häfte om utsatthet och våld" vara ett verktyg. Häftet består av piktogrambilder som grund för samtal. Det är framtaget av Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt.

➔ www.torgnytext.se

Utmaningar i förskolan Att förebygga problemskapande beteenden

David Edfelt, 2015, Gothia

Boken ger råd om hur förskolan, utifrån en ökad förståelse för barnen och de situationer som utmanar, kan arbeta systematiskt för att skapa en positiv och utvecklande tillvaro. Budskapet är att det alltid finns skäl till ett problemskapande beteende, men också lösningar.

Det är bra stämning på Falkbergsskolan, där eleverna bland annat får vara med vid anställningsintervjuer.

– Allt ifrån vårt elevhälso-team till kökspersonal är delaktiga i inkluderingsarbetet, säger Anna-Lena Bergman, rektor.

Hur kan man arbeta inkluderande i skolan? Vilken roll har skolhuvudmannen i detta arbete? Och vad kan man göra konkret i en skola, måste man lägga ner alla särskilda grupper? Läs om några som deltagit i Ifous FoU-program om inkluderande lärmiljöer.

Skolan som utgår från eleverna

Falkbergsskolans personal anpassar sig till sina elever. Här finns en vi-känsla och alla på skolan är delaktiga i inkluderingsarbetet.

– Vi jobbar i ett tillitsfullt klimat där vi har högt i tak och vågar misslyckas, säger Anna-Lena Bergman, rektor på skolan.

TEXT **Linda Saltin** FOTO **Hans Alm**

Alla höstlöv har inte fallit än. Färgerna sprakar i villaområdet i Tullinge där Falkbergsskolan ligger.

– Välkomna till oss! hälsar skolans tillförordnade rektor Anna-Lena Bergman.

Botkyrka kommun, där skolan finns, är en av de 12 kommuner som deltagit i det treåriga projektet ”Inkluderande lärmiljöer”.

I högstadieskolan som är byggd redan 1957 går 420 elever. Skolan är traditionell med korridorer och klassrum. Om- och tillbyggnader har gjorts i omgångar och nu finns önskemål om en nybyggnation.

– Vi vill göra en nybyggnation som tar hänsyn till elevernas behov. Vi har redan haft arkitekter här och har lokalerna klara i tanken. Vår förstelärare i inkludering, Johanna Benfatto, är med och formar klassrummen, säger Anna-Lena.

Johanna, som har ett brinnande intresse för inkludering, flikar in:

– Jag jobbar tätt tillsammans med lärarna och tittar på hur vi kan göra för att genomföra en förändring

i klassrummet. Någon elev kanske lär sig genom att diskutera i grupp medan en annan behöver sitta för sig själv. I allra möjligaste mån vill vi att eleverna ska vara kvar i klassrummet. Att hitta lösningar på plats är det bästa.

– Det mesta stödet ges i klassrummet och vi jobbar ofta med tänjbara uppgifter. Under en lektion i matte i årskurs 7 finns kanske en elev som är på en årskurs 4-nivå och då breddar vi uppgiften, säger Anna-Lena.

Det finns ett stödteam på skolan för de elever som inte klarar av att vara i klassrummet och behöver särskilt stöd.

– För vissa elever, som till exempel har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, kan det vara ett stort steg att ens komma till skolan. Då funkar det kanske inte att vara i en stor elevgrupp, utan eleverna får då möjlighet att få stöd i ett mindre sammanhang, säger Anna-Lena. →

Forskningsinstitutet Ifous

Ifous är ett fristående forskningsinstitut för förskola och skola. I tre år har de drivit ett FoU-program om inkluderande lärmiljöer. Tolv kommuner har deltagit i programmet. Tre rapporter redovisar arbetet ur styrgruppens, forskargruppens respektive praktikerens perspektiv. ➡ www.ifous.se

Inkluderande undervisning

Vad är inkluderande undervisning och hur omsätts den i praktisk handling i skolan? FoU-skriften ”Inkluderande lärmiljöer” presenterar studier om inkludering och ett resonemang om hur forskning blir relevant i skolans vardag. Beställ på ➡ www.spsm.se/publikationer

”

Att jobba med inkludering är en process som måste få ta tid, vi är inte helt framme än men vi lär av varandra...

➔ På skolan finns också en förberedelseklass för nyanlända elever med arabiska som modersmål. I klassen arbetar en arabisktalande lärare parallellt med en som talar svenska. Det gör att eleverna kan bemötas på rätt nivå. En som gått i klassen är 14-åriga Nour Hmidan som kom till Sverige från Syrien i november 2012. I en termin gick hon i klassen innan hon började i en vanlig klass.

– Man lärde sig mer och snabbare än med bara svenskaläraren när läraren Aida översatte allt från svenska till hemspråket, det gjorde att man förstod mer på en gång. Lärarna försökte också ta in oss elever i vanlig klass så fort som möjligt, det tycker jag var bra, säger Nour på sjungande rikssvenska utan någon som helst brytning.

Nour är en framåt tjej som är inkluderad i allra högsta grad, hon har varit med i elevrådet ända sedan hon gick i förberedelseklassen och trivs på skolan.

– Det bästa med Falkbergsskolan är att vi har så bra gemenskap.

Hon får medhåll av Fredrik Ingram som är en av två ordföranden i elevrådet:

– Det är en utmärkt skola, man får bra hjälp och vi har ett organiserat elevråd som tar upp bra grejer, säger han.

Nour och Fredrik berättar att de i elevrådet får vara med vid anställningsintervjuer. Senast i tisdags var åtta elever med och intervjuade en kandidat till tjänsten som förstelärare i matte.

– Jag tycker att det är bra att vi får vara med. Det är ju oss läraren ska passa. Vi letar efter en mattelärare med egenskapen tålmod och som ska kunna knäcka koden för oss elever, säger Nour.

– Det mesta stödet ges i klassrummet, säger Anna-Lena, rektor.

– Vi gav också kandidaten ett mattetal som han skulle förklara så att även sexorna förstod. Det klarade han bra, säger Fredrik.

I korridoren hörs glada skratt. Det märks att det är bra stämning på skolan.

– Allt ifrån vårt elevhälsoteam till kökspersonal är delaktiga i inkluderingsarbetet. Informationsutbytet kring eleverna är viktigt. Vi delar med oss till varandra och ger och tar, säger Anna-Lena.

Personalen har upptäckt att det är inkluderande att jobba med film. Lärarna gör ibland filmer när de går igenom något. Då kan elever med koncentrationssvårigheter titta på lektionen igen om de missat något.

– Fler sinnen blir aktiverade när man tittar på film och vi ökar tillgängligheten. Ibland jobbar vi med film före, under eller efter lektionen. Sedan kan eleven träffa läraren igen och ställa frågor, säger Johanna.

– Att jobba med inkludering är en process som måste få ta tid, vi är inte helt framme än men vi lär av varandra och är ödmjuka, säger Anna-Lena. ●●●

Stöd till kommunerna

De tolv kommuner som medverkat i FoU-programmet "Inkluderande lärmiljöer" har haft egna koordinators, som hållit ihop kommunens insatser. Tjänsterna har bekostats av bidrag från Specialpedagogiska skolmyndigheten. Myndigheten har också bidragit genom föreläsningar, dialog och rådgivning.

Fyra vägar mot inkludering

Fyra kommuner i Skåne har kommit en god bit på väg mot inkludering genom fyra olika angreppssätt. Allt från att skapa en gemensam syn på skolhuvudmannanivå, till att förändra resursverksamheten.

De fyra kommunerna har ingått i Ifous FoU-program ”Inkluderande lärmiljöer”. Varje kommun har haft en koordinator som hållit ihop kommunens insatser. I Skåne har de fyra koordinatörerna träffats under projektets gång för att utbyta erfarenheter.

– Koordinatorträffarna har varit viktiga och vi hoppas kunna fortsätta i nätverket även sedan projektet avslutats. Tillsammans har vi deltagit i en utvecklingsresa och jag har kunnat väva in våra erfarenheter i kommunens vanliga utvecklingsprojekt i kommunen, säger Christel Jansson, Höörs koordinator.

– När kommunens resursskola lades ned, beslöt vi att utgå från eleverna och deras individuella behov, som ju kräver olika lösningar – inte från vad systemet erbjuder, fortsätter

Christel. Vi gjorde en liten grupp i den stora. Ett tätt samarbete mellan klasslärarna och gruppens lärare från resursskolan skapar trygghet för eleverna. Den nya skolan arbetar flexibelt och växelvís mellan den lilla gruppen och den stora klassen, där alla elever har sin tillhörighet.

Tre skolor i Åstorps kommun har arbetat ganska självgående och drivit arbetet framåt. Tillsammans har de gjort en synvända: Det är inte barnen som ska anpassa sig, utan skolan som ska anpassa sig efter elevernas förutsättningar och behov.

– Det har skapat utrymme för pedagogiska diskussioner på skolorna, berättar koordinatör Per-Erik Holmén. Nu diskuterar vi hur vi ska sprida erfarenheterna och arbetssätten till övriga skolor i kommunen.

”

Det är inte barnen som ska anpassa sig, utan skolan som ska anpassa sig efter elevernas förutsättningar och behov.

I Helsingborg har kommunen anlagt ett ledningsperspektiv kring en övergripande skolutveckling. Detta för att kunna genomföra en gemensam syn på vad som är en inkluderande lärmiljö. Arbetet följs löpande av kommunens barn- och utbildningsnämnd. Skolförvaltningen har tagit fram kvalitetsindikatorer för inkluderande lärmiljöer tillsammans med observationsmallar, som blir analysstöd för skolorna.

– Väsentliga är också de samtal om innebörden av termen inkluderande lärmiljöer som pågår på olika nivåer – från chefer till enskilda medarbetare, säger Gertrud Ek, koordinator. En gemensam syn har sedan kunnat formas. Vi ser olikheter som en tillgång, vilket fått positiva spinoff-effekter där vi minst anade.

– **Specialpedagogiska skolmyndighetens stöd** i projektet har varit värdefullt, säger Lisbeth Månsson, Landskronas koordinator. Vi har fått hjälp att utveckla kommunens resursverksamhet och myndigheten har på olika sätt fungerat som bollplank och stöd för att analysera resultaten av våra diskussioner i inkluderingsarbetet. Myndighetens värderingsverktyg för en tillgänglig lärmiljö har dessutom varit en ögonöppnare och gett oss bra diskussionsunderlag. Många har tagit till sig andemeningen, även om inte alla arbetat konkret med verktyget.

Ett av kommunens framgångsrika inkluderingsprojekt handlar om strukturerad av undervisningen i ämnesområden, så kallade block, där språk- och begreppsutveckling sätts i fokus. Det kan du läsa mer om i Lika värde nummer 2, 2015. ●●●

Bella Danowsky

I arbetet med inkluderande lärmiljöer har Gertrud Ek, Christel Jansson, Per-Erik Holmén och Lisbeth Månsson haft många fruktbara diskussioner.

FOTO: BELLA DANOWSKY

Kenth Carlsson, skolchef.

Tyko Persson, rektor.

FOTON: BORLÄNGE KOMMUN

”Det krävs dialog och reflektion”

Borlänge kommun startade en utredning om lokaler för att se till att alla elever klarar skolan. Det utvecklades till ett pedagogiskt projekt med inkludering i fokus för hela verksamheten.

Enligt Kenth Carlsson, skolchef i Borlänge kommun, är inkludering en nyckelstrategi i arbetet med att säkerställa att alla elever klarar av en obruten skolgång utan studieavbrott. En uppgift som kommunen tidigare inte lyckats så bra med. Arbetet med inkludering har inneburit ett nytt tänk inom kommunen.

– Det är en lång utvecklingsresa som nu har startat, säger Kenth.

Tre skolor i Borlänge har medverkat i Ifous FoU-program om inkluderande lärmiljöer. I förvaltningens aktiviteter för inkludering ingår att skapa en fördjupning i vad begreppet omfattar och att utarbeta en gemensam kunskapssyn och

”
Vi vill skapa en hållbar förändring och förmedla en djupare förståelse för vårt arbete med inkludering.

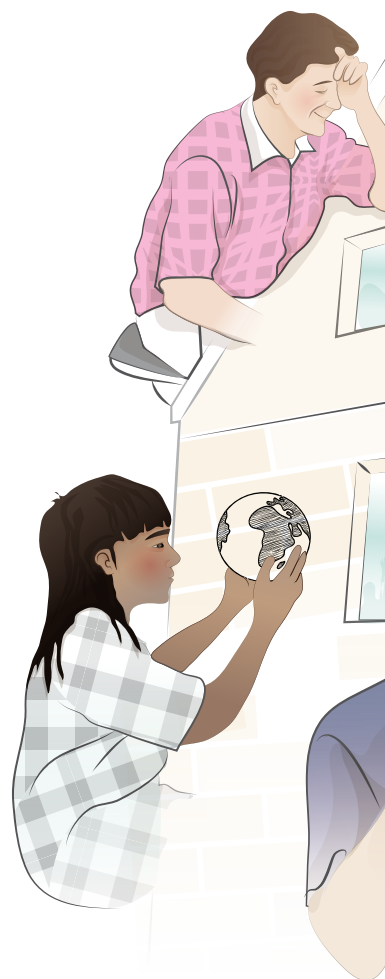
barn- och elevsyn. Som en del i det har Specialpedagogiska skolmyndigheten föreläst för rektorer och all grundskolepersonal.

– Jag kan inte nog understryka vikten av föreläsningarna. De har tydliggjort grundtankarna och gett oss en gemensam förståelsebas. Inkludering är ett vitt begrepp. Vi måste ha samma utgångspunkt när vi talar om inkludering, menar han.

Tre rektorsgrupper och totalt tio lärare har varit involverade i projektet. De har fått utbildning och deltagit i nätverksträffar på olika orter i landet.

Det har varit viktigt att förankra begreppet inkludering hos politikerna. Vid ett tillfälle genomfördes ett seminarium om inkludering för politikerna inom Barn- och Bildningsnämnden, där skolledarna beskrev sina insatser.

– Vi vill skapa en hållbar förändring och förmedla en djupare förståelse för vårt arbete med inkludering, genom att även utbilda bildningsnämndens politiker. Förändringsarbetet kräver en dialog mellan oss och ledningen, för att vi ska kunna nå konsensus och vara trovärdiga när vi tar förändringsbeslut, förklarar Kenth.

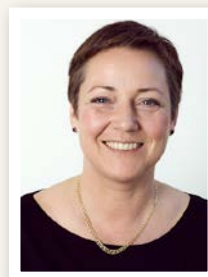

FOTO: SUSANNE SANDSTRÖM

Ingrid Mauritsson.

” Hur skapar man inkluderande lärmiljöer?

– Ta med alla, från politiker till lärare i arbetet och börja med att diskutera hur ni ska skapa en skola för alla, oavsett funktionsförmåga, säger Ingrid Mauritsson, rådgivare inom Specialpedagogiska skolmyndigheten.

– Starta där ni är: Vilka är era utmaningar? Vad behöver ni göra för att möta dem? Prata om hur ni kan skapa likvärdighet, tillgänglighet och delaktighet för alla elever. Hon tillägger att den diskussionen bör beröra alla som styr eller arbetar i verksamheten, alltså även politiker och förvaltning.

Det är lätt att fastna i frågan om skolan ska ha särskilda grupper eller inte. Men Ingrid menar att skolan alltid måste utgå från vad som är bäst för eleven.

– Lyssna noga på eleverna. Oavsett om man placerar en elev i en stor eller liten grupp ska syftet alltid vara att det gynnar eleven, att han eller hon får en större delaktighet och en högre måluppfyllelse.

Ingrid har ett konkret råd för att bli bättre på att göra insatser som gynnar eleverna. Det är att satsa på kompetensutveckling om olika sätt att lära sig och fungera, för att kunna skapa lärmiljöer som fungerar för de elever skolan har.

– Använd gärna vårt värderingsverktyg för tillgänglighet och vårt stödmaterial ”Delaktighet – ett arbetssätt i skolan”. De ger konkret stöd i arbetet. Hör av dig om du har synpunkter på dem. ●●●

Sara Håkansson

Värderingsverktyg och stödmaterial

➔ www.spsm.se/tillganglighet

➔ www.spsm.se/delaktighetsmaterial

ILLUSTRATION: MALIN HARDESTAM

Inkluderingsarbetet har bidragit till samverkan mellan nya grupper. Inom projektet Framtidens skola har ett barnhälsosteam i förskolan vuxit fram. Tyko Persson, rektor på Maserskolan, en 7–9 skola, betonar vikten av en välfungerande elevhälsa. Maserskolan har ett elevhälsosteam med bland annat skolläkare och skolpsykolog. Vid möten kring individuella planer deltar även personal från habilitering och barn- och ungdomspsykiatri.

Tyko berättar om akademiker med utländsk bakgrund som ska praktisera som elevassistenter på fyra skolor. Tanken är att de successivt ska växa in i rollen som lärare

och efter avslutad praktik, gå vidare till en lärarutbildning.

– Det är en fantastisk möjlighet att vi får tillgång till denna resurs, som bidrar till att öka lärarnas tid med eleverna, säger Tyko.

En av de främsta lärdomarna av arbetet med inkludering är att skapa tid för dialog och reflektion för en gemensam förståelse för begreppet.

– Tänk långsiktigt. Se vinsterna för individen och samhället. Skolans roll har blivit en annan. Skolan bör ge varje individ möjlighet att hitta sin roll i samhället, avslutar Kenth. ●●●

Ulla-Karin Höynä

Kurser och konferenser

Kurs för modersmålslärare och studiehandledare

Luleå 11, Östersund 18 och Gävle 24 februari

Föreläsningar och erfarenhetsutbyte om pedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättning och hur samverkan kan skapa delaktighet och lärande.

Anmälan senast 28 januari, 4 respektive 10 februari

➔ www.spsm.se/fortbildning

Erfarenhetsutbyte om Spielmeier-Vogts sjukdom

Malmö 24 och Göteborg 25 februari

Ett nätverk för dig som kommer i kontakt med personer som har Spielmeier-Vogts sjukdom. Deltagarnas aktuella frågeställningar och olika teman styr innehållet. Erfarenhetsutbytena ska ge fördjupade kunskaper kring sjukdomen och dess konsekvenser.

➔ www.spsm.se (sök i kalendariet)

Att möta nyanlända med funktionsnedsättning

Norrköping, 9 mars

Forskning möter beprövad erfarenhet kring att möta nyanlända barn, unga och vuxna med funktionsnedsättningar i skola och vuxenutbildning. Föreläsning om att ge alla nyanlända en bra start samt ett praktiskt exempel på hur man kan arbeta.

Anmälan senast 8 februari

➔ www.spsm.se/fortbildning

Regional skolledarkonferens Rektor med vetande

Kristianstad, 16 mars

Årets tema är "Skolans ledarskap i relation till elevhälsans uppdrag". Bland föreläsarna finns Hans-Åke Scherp och Eva Hjärne. Konferensen vänder sig till skolhuvudmän, rektorer, specialpedagoger och speciallärare i förskoleklass, grundskola och gymnasium i södra Sverige.

➔ www.spsm.se (information publiceras i januari)

Synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning

Örebro, 16–17 mars

Kurs för dig som arbetar med barn och elever med svår synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning i förskola och i de första åren i grundskolan. Kursen handlar om det pedagogiska arbetet och omgivningens betydelse för aktivitet, delaktighet och lärande.

Anmälan senast 26 februari

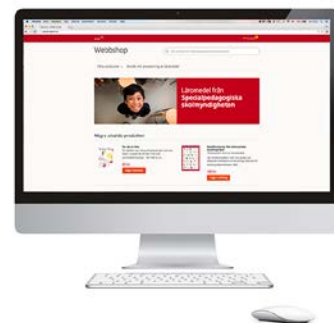
➔ www.spsm.se/fortbildning

Fler konferenser, kurser och arrangemang finns i kalendariet på www.spsm.se

Bättre webbshop

Nu är det enklare att besöka Specialpedagogiska skolmyndighetens webbshop från mobiltelefoner och pekplattor. Samtidigt kan du hitta fler läromedel som är anpassade för elever med svår synnedsättning eller blindhet.

➔ www.spsm.se/webbshop

Nätbaserade kurser

Vill du öka din specialpedagogiska kompetens i vår? Då kan någon av Specialpedagogiska skolmyndighetens kurser på distans vara ett bra alternativ. Du deltar i kursen via vår digitala utbildningsmiljö.

Kurserna berör bland annat tillgänglighet och delaktighet i lärmiljön, attityder och bemötande, pedagogiska konsekvenser av olika funktionsnedsättningar samt användning av alternativa verktyg i lärandet.

➔ www.spsm.se/fortbildning

Effektiva möten

Rapporten "Samarbete värt att satsa på" vänder sig till dig som kommer i kontakt med barn och elever i behov av särskilt stöd i förskole- och skolmiljöer och som deltar i möten kring dem. Rapporten innehåller fakta, reflektionsfrågor och förslag på vidare läsning.

➔ www.spsm.se/publikationer

Nya läromedel

Djur i Sverige A-Ö

FÖRFATTARE Karin Danielsson

ILLUSTRATÖR Eva P Eriksson

Ett läromedel i biologi med lättlästa texter och fakta om de hundra vanligaste djuren i Sverige. Boken har samma innehåll som originalboken från Gleerups, men är nu tillgängliggjord på flera sätt. Den finns som e-bok i Textview- och HTML-format med och utan svällpappersbilder samt på punktskrift med tätskrift eller glestryck.

Målgrupp: Elever med synnedsättning i årskurs F-6.

➔ www.spsm.se/webbshop

Nyheter om läromedel

I våra nyhetsbrev om läromedel får du veta mer om nya läromedel. Nyhetsbrev är inriktade på elever med olika funktionsnedsättningar.

➔ www.spsm.se/nyhetsbrev

FOTO: ANDERS WIKLUND / TT

Nyanlända och funktionsnedsättning

Mötet med flerspråkiga

Det webbaserade stödmaterialet "Mötas" handlar om mötet mellan skolpersonal och barn eller elever med funktionsnedsättning som är flerspråkiga. Där finns grundläggande stöd och konkreta råd.

➔ www.spsm.se/motas

Upptäck läs- och skrivsvårigheter

"Flerspråkig kartläggning av avkodning och läsning" är ett material som hjälper lärare att upptäcka flerspråkiga elever som riskerar att utveckla läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Materialet finns på arabiska, somaliska, spanska och polska.

Beställ på ➔ www.spsm.se/publikationer

Rådgivning och utredning

Specialpedagogiska skolmyndigheten ger stöd till skolor som tar emot nyanlända elever med funktionsnedsättning. Stödet kan till exempel vara specialpedagogisk rådgivning och utredning.

Ansök på ➔ www.spsm.se/specialpedagogisktstod

Utbildning

I vår startar en ny omgång av den nätbaserade kursen "Den mångkulturella skolan – om funktionsnedsättning och annan språklig och kulturell bakgrund". Enskilda personer eller grupper kan delta.

➔ www.spsm.se/fortbildning

Se även konferensen om att möta nyanlända, på sidan 12.

Stöd för en likvärdig undervisning

Till filmen "Likvärdig undervisning i idrott och hälsa" finns nu ett arbetsmaterial. Båda delarna visar på möjligheter att göra undervisningen likvärdig. Materialet kan användas i grupp eller på egen hand och passar även för andra ämnen.

➔ www.spsm.se/filmlikvardig

Lära med it

Berit Engberg berit.engberg@spsm.se

"Jag tror på it som möjliggörare för elevers lärande".

It:s roll för en tillgänglig pedagogik

Jag gillar formuleringen pedagogisk tillgänglighet! Den sätter fingret på vad it har för roll i lärandet tycker jag. Pedagogens uppgift är att hitta lämpliga vägar för varje barn och elev i skolan att nå målen och stärka delaktigheten. För att lyckas med det behöver alla som arbetar i skolan känna till alternativa verktyg, anpassade läromedel och vilka resurser som finns och kan användas.

För mig, som har intresserat mig för it i lärandet under många år, kändes det nedslående att höra nyheten om att senaste Pisa-rapporten från OECD visade att svenska elever som använder it i stor utsträckning har sämre resultat i matematik och läsning. Men när jag läste rapporten blev jag istället stärkt. It är inget universalmedel, det behövs också en pedagogisk tanke och koppling, som i allt lärande. Elever behöver studieteknik kopplat till det digitala användandet.

I publikationen "It i lärandet för att nå målen", som kom första gången redan 2008, skriver vi om just detta. Digital kompetens kan vara nyckeln till lärande, och att "lära att lära" stödjer allt lärande i alla ämnen. Att till exempel ge en elev, som har behov av det, möjlighet att få "lära sig att lära" genom att använda talsyntesprogram för att lyssna på texter, kan vara en grund för ett livslångt lärande. För att detta ska bli verklighet behöver pedagoger veta hur undervisningen påverkas av digitala lärvärktyg. Och skolledare behöver ge förutsättningar i form av tid, organisation, kompetensutveckling och teknik.

Det räcker inte med rätt verktyg för att få en pedagogiskt tillgänglig undervisning. Skolan behöver också kunskap om hur it kan bidra till att individualisera undervisningen och göra den tillgänglig för fler.

Skolverket har nu fått ett uppdrag av regeringen att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet. Strategierna ska bland annat innehålla målsättningar och insatser för att stärka förutsättningarna för en likvärdig tillgång till it inom skolväsendet, en stärkt digital kompetens hos elever och lärare och en it-strategisk kompetens hos skolledare. Förslaget ska lyfta fram användningen av it för att utveckla och anpassa undervisningen för *alla* elever.

En nationell strategi är efterlängtd av många inom skolan och jag ser fram emot en strategi som lyfter it:s roll för en tillgänglig pedagogik. ...

Berit Engberg

Berit Engberg

Följ mig på twitter: @beritengberg

Forskarporträttet

NAMN Susan Tetler

TITEL Professor vid Danmarks institut for Uddannelse og Pædagogik vid Århus Universitet samt gästprofessor vid Malmö högskola.

AKTUELL Hennes forskning är inriktad mot inkluderande specialpedagogiska insatser för barn och unga i komplicerade lärandesituationer. De senaste åren har hon varit forskningsledare för det nyss avslutade FoU-programmet Inkluderande lärmiljöer från Ifous.

FOTO: CHARLOTTE RIIS JENSEN

Att skapa inkluderande lärmiljöer – en resa som aldrig tar slut

Ifous-programmet Inkluderande lärmiljöer är unikt på många sätt. Det har dels involverat stora delar av de berörda kommunernas skolsystem, dels enskilda lärare. Samtidigt har flera forskare från Malmö högskola följt arbetet, vilket kommer att resultera i såväl doktorsavhandlingar och mastersuppsatser, som inhemska och internationella forskningsartiklar.

TEXT **Bella Danowsky** ILLUSTRATION **Malin Hardestam**

Susan Tetler är forskningsledare för programmet och för henne och forskarna återstår ännu mycket efterarbete. Det är visserligen för tidigt att dra några slutsatser, men Susan lyfter några tydliga tendenser.

– Först och främst – ett projekt av denna typ, som involverar förändringar av synsätt och normalitetsuppfattningar – tar lång tid och kräver mycket tålamod, säger hon.

Både ett top-down och ett bottom-up-perspektiv behövs. Hon förtydligar:

– Förvaltningen behöver få mandat från kommunens politiker för att kunna skapa ramarna. Sedan är det skolan och lärarna som ska komma fram till hur det hela ska fungera i praktiken. Alltså en top-downfacilitering, som samtidigt säkrar att förändringen skapas nedifrån och upp och sprids.

Begreppet inkludering behöver bli en levande del av varje enskild lärares vardag. Det gäller att tänka ”Var i min undervis-

”

För mig handlar det inte om svart eller vitt, utan om att starta resan, få veta riktningen och jobba på i den. Vi behöver vara mer pragmatiska och inte så ideologiska.

ning kan jag skapa nischer för inkluderande undervisning?” Inkludering måste bli en del av hela tänket kring undervisningen, inte bara något som står för sig självt.

Samtidigt varnar Susan för att, oavsett hur inkluderande en lärmiljö är, det ändå alltid finns risk för att något barns behov av speciellt stöd osynliggörs, eller tappas bort. Inget barn får utsättas för risken att inte få sina behov tillgodosedda.

– Att åstadkomma inkluderande lärmiljöer är en lång utvecklingsresa med många stationer på vägen. Resan tar aldrig slut, den är oändlig. För mig handlar det inte

om svart eller vitt, utan om att starta resan, få veta riktningen och jobba på i den. Vi behöver vara mer pragmatiska och inte så ideologiska.

– **Funktionen kritiska vänner** är något som använts med stor framgång i programmet, säger Susan. Det har varit nätverk på såväl förvaltningsnivå och skolnivå, som rektorer emellan och lärare emellan.

Att få hjälp med reflektionerna av kritiska vänner har varit mycket uppskattat. Det finns alltid risk för att bli kulturbland i sin egen miljö. Vilka som utsetts till kritiska

vänner har varierat beroende på tema och har inte nödvändigtvis varit från någon grannkommun.

– **Uppdraget som forskningsledare** har varit enormt spännande, intensivt och stort, säger Susan. Det har bestått av många delprojekt och deltagare och varit en stor utmaning, men också en nödvändig sådan. Som projekt har det varit svårt att överblicka, men det har samtidigt funnits en fantastisk dynamik. Detta har gjort det svårt med förberedelser och vi har helt enkelt behövt lägga rälsen precis framför tåget. Vi har varit ett stort team med många perspektiv, kompetenser och bakgrunder, som mötts i respektfullt samarbete. Och vi har kommit en bra bit på väg.

Forskningens roll är att följa processerna i kommunerna, både formativt och summativt. Bland annat har en kartläggning gjorts av utgångsläget, där lärare och företrädare för kommunerna tillfrågades

om vad de ansåg behövde göras. Dessutom har enkäter gjorts med alla berörda elever i årskurserna 3 och 7.

Forskarna har i vissa kommuner fungerat som partners, där de tagits till hjälp som kritiker. Att få fler erfarenheter av partnerskapsforskning är viktigt. Den gemensamma kunskapen kan utnyttjas på ett bra sätt.

Bland de resultat som kan förväntas av forskningen i programmet nämner Susan material som handlar om inkluderande ledarskap, om handledning för att underlätta inkluderingsprocesser och om inkluderande arbete i vardagen, både pedagogiskt och pragmatiskt på lednings- och koordinatornivå.

– Vi behöver implementera värdegrundsarbetet till att bli pedagogiska vardagshandlingar. Se de oanade möjligheterna – de finns där!

En fundering som Susan har, är att eventuellt kartlägga specialpedagogernas och

speciallärares roll och funktion i programmet. Detta för att få perspektiv på om dessa roller kanske ska ändras eller utvecklas annorlunda och vilken kompetens och utbildning dessa yrkesgrupper har behov av och kanske saknar.

Spridningen av erfarenheterna och resultaten är nu en viktig uppgift för de inblandade kommunerna. Susan hoppas att dessa till en början fortsätter arbetet inom sina egna kommuner, med de skolor som inte ingått, men även att landets övriga förvaltningar och skolor kan förändra sitt tänk.

– Något jag gärna vill få med framöver i min forskning är elevernas röster, speciellt de elevers som inte hörs så ofta. Det, tillsammans med övriga erfarenheter från det här projektet, tar jag med mig i det danska nationella inkluderingsprojekt jag nu kommer att engagera mig i, avslutar Susan. ●●

RETUR TILL

Specialpedagogiska skolmyndigheten
Box 6074
700 06 Örebro

Nästa nummer ute den 26 februari

FOTO: HANS ALM

Funderar du på att söka till specialskola?

Då är det tid att kontakta våra skolor med lärmiljöer för elever som behöver alternativ.

Ekeskolan är för elever med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning. **Hällsboskolan** är för elever med grav språkstörning. **Åsbackaskolan** är för elever med medfödd eller tidigt förvärvad dövblindhet och för elever med hörselnedsättning i kombination med utvecklingsstörning.

Våra regionala specialskolor finns för elever med hörselnedsättningar:

Manillaskolan i Stockholm, **Kristinaskolan** i Härnösand, **Birgittaskolan** i Örebro, **Vänerskolan** i Vänersborg och **Östervångsskolan** i Lund.

Kontakta oss för mer information om val av skola eller boka tid för besök på telefon **010-473 50 00** eller via **www.spsm.se**. Vi finns också på **Facebook**.

Senaste ansökningsdagen är 15 januari 2016.

Vill du arbeta hos Specialpedagogiska skolmyndigheten?

Våra lediga befattningar hittar du på **www.spsm.se/ledigajobb**

Nyheter om kurser i Mellansverige

Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder kompetensutveckling till personal inom alla skolformer. Nu kan du prenumerera på ett nyhetsbrev för att hålla dig uppdaterad om kurser och konferenser som myndigheten arrangerar i Dalarnas, Södermanlands, Värmlands, Västmanlands, Örebro och Östergötlands län.

www.spsm.se/nyhetsbrev

1 200 läromedel

I vår nya läromedelskatalog kan du välja bland 1 200 olika läromedel. Alla finns också i vår webbshop. På våra läromedelsutställningar runt om i Sverige kan du se ett urval av dem. Där kan kunniga rådgivare guida dig rätt utifrån just dina behov.

www.spsm.se/webbshop

Följ oss i sociala medier

Twitter @SPSMsverige

Facebook SPSMsverige